

DOROTA WIŚNIEWSKA
(ŁÓDŹ)

O ułatwieniach w dostępie do źródeł archiwalnych dotyczących prawa sądowego w Królestwie Polskim

1. Wprowadzenie; 2. Samodzielne sporządzanie kopii przez badaczy; 3. Digitalizacja dokonywana przez archiwa państwowe; 4. Udostępnianie źródeł w Internecie; 5. Podsumowanie.

1

W ostatnich latach podejmowane są w Polsce działania sprzyjające pracy badawczej historyków prawa. Polegają one na digitalizacji i udostępnianiu w formie cyfrowej źródeł archiwalnych – znaczna część zbiorów dotyczy problematyki prawa sądowego Królestwa Polskiego.

Dotychczas badacze musieli korzystać ze zbiorów archiwalnych udostępnianych zasadniczo na miejscu, w danej placówce. Ewentualnie, w ramach współpracy między bibliotekami i archiwami, możliwe było wypożyczenie na określony czas (nieprzekraczający miesiąca) mikrofilmów, które można było przeglądać w innym archiwum lub bibliotece.

Zwykle placówki udostępniały badaczom oryginały archiwaliów, wyjątek dotyczył jedynie materiałów zmikrofilmowanych. Ich kopiowanie było bardzo utrudnione, a decyzja w tym zakresie należała do dyrektorów poszczególnych archiwów.

Zasadniczo badacze nie mieli możliwości samodzielnego sporządzania zdjęć cyfrowych ani skanów. Mogli natomiast zlecać tego rodzaju działania pracownikom archiwów. Jednak skorzystanie z takiej możliwości wiązało się zwykle z wysokimi kosztami. Jako przykład wskazać można opłaty wynikające z cennika Archiwum Państwowego w Łodzi, który został ustalony w 2014 r., jednak w zakresie kosztów sporządzania kserokopii, skanów oraz zdjęć cyfrowych powielił on ustalenia wcześniejsze. Wskazuje następujące ceny:

- kserokopia czarno-biała (format A4) – 3 zł;
- kserokopia czarno-biała (format A3) – 6 zł;
- skan, fotografia cyfrowa z archiwaliów i zbiorów bibliotecznych niezdigitalizowanych (format A4) – 6 zł (plus dodatkowa opłata za nośnik);

– skan, fotografia cyfrowa z archiwaliów i zbiorów bibliotecznych niezdigitalizowanych (format A3, A2, A1, A0) – wielokrotność ceny formatu A4 (plus dodatkowa opłata za nośnik)¹.

Biorąc pod uwagę fakt, że praca badawcza wymaga zapoznawania się z tysiącami stron materiału źródłowego, ich kopiowanie w ramach usług świadczonych przez archiwum było, z punktu widzenia finansowego, niemożliwe.

2

Zasady dotyczące powielania źródeł archiwalnych zostały zmienione Zarządzeniem Nr 15 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych. Na podstawie § 1 pkt 7 tego aktu badacze mogą sporządzać kopie cyfrowe archiwaliów za pomocą własnych aparatów cyfrowych bez użycia lampy błyskowej. Niedopuszczalność stosowania dodatkowego oświetlenia wyklucza możliwość korzystania ze skanera. Pewnym utrudnieniem jest również zakaz wykorzystywania statywu podczas robienia zdjęć. Ograniczenie to jest uzasadniane w powoływanym wyżej zarządzeniu zakłócaniem pracy innych użytkowników archiwum². Jest to jednak niezrozumiałe, a może znacznie ograniczać czytelność cyfrowych kopii archiwaliów, zwłaszcza tych sporządzanych

¹ Tabela opłat dołączona do Zarządzenia nr 25 Dyrektora Archiwum Państwowego w Łodzi z dnia 15 grudnia 2014 roku w sprawie cen na usługi świadczone przez Archiwum Państwowe w Łodzi, Archiwum Państwowe w Łodzi, <http://www.lodz.ap.gov.pl/cennik2015.pdf> [dostęp: 15.07.2017].

² Zarządzenie nr 15 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 22 grudnia 2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych, § 1, pkt 7: „w § 13: a) ust. 5 otrzymuje brzmienie: 5. W toku korzystania z udostępnionych materiałów archiwalnych użytkownicy mogą nieodpłatnie wykonywać ich fotografie cyfrowe własnym sprzętem, z zastrzeżeniem, że samodzielne kopiowanie:

1) jest dopuszczalne w zakresie niekomercyjnego użytku osobistego, w szczególności dla wspierania pracy badawczej użytkowników, a nie obejmuje kwalifikowanych zastosowań reprodukcji, zwłaszcza do celów publicystycznych i wydawniczych;

2) jest prowadzone w sposób nieinwazyjny dla materiałów archiwalnych, w szczególności bez użycia dodatkowego oświetlenia oraz bez manipulowania dokumentami innego niż w przypadku ich czytania;

3) jest prowadzone w sposób możliwie niezakłócający pracy innych użytkowników, w szczególności bez użycia dodatkowego wyposażenia, np. statywów [...]”, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, https://www.archiwa.gov.pl/images/docs/akty_normatywne/nowela_dostep_bis-2.pdf [dostęp: 15.07.2017].

do XIX w. włączenie. Odręczne pismo tych źródeł wymaga, by ich kopie miały dostateczną ostrość.

Niemniej dopuszczenie samodzielnego sporządzania kopii bardzo ułatwia i przyspiesza pracę badawczą, a w szczególności zapewnia możliwość ponownego zapoznania się z treścią analizowanego dokumentu bez konieczności udawania się do siedziby archiwum.

3

Kolejnym środkiem przyczyniającym się usprawniania pracy badawczej stała się digitalizacja materiałów archiwalnych dokonywana przez archiwa na podstawie Zarządzenia nr 13 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 29 czerwca 2011 r. w sprawie digitalizacji zasobu archiwalnego archiwów państwowych³. Proces ten polega na sporządzaniu kopii cyfrowych przechowywanych materiałów⁴.

Bogactwo materiału źródłowego spowodowało, że konieczne stało się dokonanie jego selekcji dla celów ustalenia kolejności digitalizacji. W myśl § 3 pkt 2 zarządzenia przede wszystkim mają być powielane materiały archiwalne:

- 1) o najwyższej wartości historycznej;
- 2) znajdujące się w złym stanie fizycznym;
- 3) często użytkowane, w tym – często udostępniane;
- 4) z innych przyczyn wskazane przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych jako objęte priorytetem w zakresie digitalizacji.

Szczególnie istotne znaczenie ma digitalizacja archiwaliów będących w złym stanie technicznym – dzięki niej ich treść może zostać zachowana na przyszłość. Natomiast z punktu widzenia badacza bardzo istotna jest możliwość zapoznania się z kopiami cyfrowanymi tych źródeł, zwłaszcza że w przypadku tego rodzaju archiwaliów użytkownicy często spotykali z się odmową wypożyczenia, a zatem nie mogli wykorzystywać ich w pracy naukowej.

W praktyce, jak podaje Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, w pierwszej kolejności sporządza się kopie cyfrowe akt stanu cywilnego, ksiąg metrykalnych, akt organów administracji oraz archiwów rodzinnych⁵. Wynika to zarówno

³ Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Zarządzenie nr 13 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 29 czerwca 2011 r. w sprawie digitalizacji zasobu archiwalnego archiwów państwowych, https://www.archiwa.gov.pl/files/zarzadzenia_NDAP/zarz13_2011.pdf [dostęp: 15.07.2017].

⁴ *Ibidem*, § 1.

⁵ *Digitalizacja i udostępnianie w Internecie dokumentacji z zasobu archiwów państwowych*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, <https://www.archiwa.gov.pl/pl/dla-uzzytkowni->

z zainteresowania osób fizycznych, prowadzących kwerendę źródłową dla własnych, prywatnych celów, jak i z potrzeb pracy badawczej.

Od 2012 roku digitalizacja archiwaliów była prowadzona przede wszystkim w oparciu o dwa programy:

1) Program digitalizacji materiałów archiwalnych z zasobu archiwów polskich i zagranicznych, opracowany w 2012 r. przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz konkurs Digitalizacja 2016, dofinansowany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;

2) Wieloletni Program Rządowy Kultura+, Priorytet Digitalizacja, prowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁶.

Duże znaczenie dla prowadzenia tego rodzaju prac miała także współpraca z podmiotami zewnętrznymi, takimi jak towarzystwa genealogiczne, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne⁷.

Celem zobrazowania zagadnienia pozyskiwania środków na potrzeby digitalizacji wskazać można działania prowadzone przez Archiwum Państwowe w Łodzi. W ramach cyfryzacji akt stanu cywilnego archiwum od 2012 r. współpracuje z Polskim Towarzystwem Genealogicznym. Kopie cyfrowe projektów budowlanych z terenów guberni piotrowskiej, zgromadzonych w zespole „Rząd Gubernialny Piotrowski (1867–1918)”, sporządzane są dzięki funduszom z Wieloletniego Programu Rządowego Kultura+, zaś mapy historyczne Łodzi – we współpracy z Łódzkim Ośrodkiem Geodezji⁸. Natomiast w zakresie digitalizacji akt z okresu II wojny światowej jednostka współpracuje przede wszystkim z Uniwersytetem Łódzkim, Instytutem Herdera w Marburgu, Zakład Badań Nad Literaturą Holocaustu IBL PAN oraz Zentrum für Medien und Interaktivität (ZMI) Uniwersytetu Justusa Liebiga w Giessen⁹.

Dla badacza zajmującego się prawem sądowym Królestwa Polskiego istotne znaczenie ma digitalizacja akt organów administracji centralnej i terytorialnej, aktów notarialnych, akt stanu cywilnego. Przykłady akt, których kopie cyfrowe już sporządzono:

.../digitalizacja/9-digitalizacja-i-udost%C4%99pnianie-w-internecie-dokument%C3%B3w-z-zasobu-archiw%C3%B3w-pa%C5%84stwowych [dostęp: 15.07.2017].

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Akta w internecie*, Archiwum Państwowe w Łodzi, <http://www.lodz.ap.gov.pl/p,1,akta-w-internecie> [dostęp: 15.07.2017].

⁹ *Ibidem.*

1) akta organów administracji centralnej przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie:

- „I Rada Stanu Królestwa Polskiego 1810–1832” (zespół nr 184)¹⁰,
- „II Rada Stanu Królestwa Polskiego 1807–1853” (zespół nr 185)¹¹.

2) akta organów administracji terytorialnej przechowywane w Archiwum Państwowym w Łodzi¹²:

- „Rząd Gubernialny Piotrkowski 1867–1917” (zespół nr 1, częściowo zdigitalizowany),
- „Akta miasta Łodzi 1827–1945” (zespół nr 221, częściowo zdigitalizowany),
- „Akta miasta Pabianic 1571–1944” (zespół nr 2074, częściowo zdigitalizowany),
- „Akta gmin powiatu łódzkiego – zbiór szczątków zespołów 1836–1940” (zespół nr 2150).

3) akty notarialne przechowywane w Archiwum Państwowym w Łodzi¹³:

- „Akta notariusza Sebastiana Starzyńskiego w Zgierzu 1810–1821” (zespół nr 437),
- „Akta notariusza Józefa Stokowskiego w Zgierzu 1821–1847” (zespół nr 438).

4) akta stanu cywilnego:

a) przechowywane w Archiwum Państwowym Akt Dawnych w Warszawie:

- „Akta parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji łuckiej, lata 1804–1950” (zespół nr 433)¹⁴,
- „Akta parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji przemyskiej 1803–1943” (zespół nr 434, częściowo zdigitalizowany)¹⁵,

¹⁰ „I Rada Stanu Królestwa Polskiego 1810–1832”, oprac. prof. dr hab. F. Ramotowska, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD), <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/rs1x.xml> [dostęp: 15.07.2017].

¹¹ „II Rada Stanu Królestwa Polskiego 1807–1853”, oprac. prof. dr hab. F. Ramotowska, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/radaII185x.xml> [dostęp: 15.07.2017].

¹² Kopie cyfrowe materiałów archiwalnych z zasobu Archiwum Państwowego w Łodzi, Archiwum Państwowe w Łodzi (APŁ), http://www.lodz.ap.gov.pl/pict_/cyfrowe.pdf [dostęp: 15.07.2017].

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ „Akta parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji łuckiej, lata 1804–1950”, oprac. D. Lewandowska, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/pomoce/APLuc433.xml> [dostęp: 15.07.2017].

¹⁵ „Akta parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji przemyskiej 1825–1943”, oprac. D. Lewandowska, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/APrzemys434.xml> [dostęp: 15.07.2017].

- „Akta parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji/archidiecezji wileńskiej/diecezji pińskiej 1827–1834, 1845” (zespół nr 435)¹⁶,
- „Księgi metrykalne parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji łuckiej i wileńskiej 1799–1915” (zespół nr 436)¹⁷,
- „Księgi metrykalne parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji przemyskiej 1590, 1600–1943” (zespół nr 437, częściowo zdigitalizowany)¹⁸,
- „Akta gmin wyznania ewangelicko-augsburskiego z terenów zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego /wschodnich województw II Rzeczypospolitej/ z lat 1648–1939” (zespół nr 438, częściowo zdigitalizowany)¹⁹,
- „Księgi metrykalne gmin wyznania ewangelicko-augsburskiego z zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego /wschodnich województw II Rzeczypospolitej/ 1790–1940” (zespół 439)²⁰.

b) przechowywane w Archiwum Państwowym w Łodzi²¹:

- „Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Najświętszej Marii Panny w Łodzi 1818–1917” (zespół nr 1562),
- „Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Krzyża w Łodzi 1883–1917” (zespół nr 1563),
- „Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Wojciecha w Łodzi 1893–1915” (zespół nr 1564),
- „Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej św. Jana w Łodzi 1885–1912, 1914–1935” (zespół nr 1565),

¹⁶ „Akta parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji/archidiecezji wileńskiej/diecezji pińskiej 1827–1945”, oprac. D. Lewandowska, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/pomoce/AWil435.xml> [dostęp: 15.07.2017].

¹⁷ „Księgi metrykalne parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji łuckiej i wileńskiej 1799–1915”, oprac. D. Lewandowska; aneksy od 2012 r. – R. Wincenciuk, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/KMluc436x.xml> [dostęp: 15.07.2017].

¹⁸ „Księgi metrykalne parafii wyznania rzymskokatolickiego z diecezji przemyskiej 1590, 1600–1943”, oprac. D. Lewandowska, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/Kprze437x.xml> [dostęp: 15.07.2017].

¹⁹ „Akta gmin wyznania ewangelicko-augsburskiego z terenów zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego /wschodnich województw II Rzeczypospolitej/ z lat 1800–1941”, oprac. M. Kośka, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/pomoce/EWAKT438.xml> [dostęp: 15.07.2017].

²⁰ „Księgi metrykalne gmin wyznania ewangelicko-augsburskiego z zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego /wschodnich województw II Rzeczypospolitej/ 1790–1940”, oprac. M. Kośka, D. Lewandowska, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/KsEA439x.xml> [dostęp: 15.07.2017].

²¹ Kopie cyfrowe materiałów archiwalnych z zasobu Archiwum Państwowego w Łodzi, APŁ, http://www.lodz.ap.gov.pl/pict/_cyfrowe.pdf [dostęp: 15.07.2017].

- „Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej św. Trójcy w Łodzi 1828–1917” (zespół nr 1566),
 - „Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Łodzi 1884–1914” (zespół nr 1567),
 - „Akta stanu cywilnego gminy żydowskiej w Łodzi 1826–1935” (zespół nr 1568),
 - „Akta stanu cywilnego Gminy Baptistów w Łodzi 1870–1914” (zespół nr 1569),
 - „Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko-Reformowanej w Łodzi 1904–1913” (zespół nr 2309),
 - „Akta stanu cywilnego Mariawitów w Łodzi 1906–1915” (zespół nr 2310).
- Zdigitalizowane archiwalia są udostępniane użytkownikom w pracowni naukowej danego archiwum, a zapoznanie się z ich treścią jest bezpłatne.

4

Kopie cyfrowe archiwaliów są udostępniane również w Internecie. Stanowi to wielkie ułatwienie dla historyków prawa: nie tylko skraca czas dotarcia do źródeł i pozwala zapoznać się z ich treścią, ale przyczynia się również do znacznego obniżenia kosztów prowadzenia kwerendy źródłowej, w związku z brakiem konieczności udawania się do siedziby archiwum.

Materiały są zamieszczane przede wszystkim w specjalnie do tego powołanym serwisie szukajwarchiwach.pl. Serwis istnieje od 2009 r. i jest administrowany przez Narodowe Archiwum Cyfrowe. Jego niewątpliwą zaletą stanowi nieodpłatny i nieograniczony dostęp. Zdigitalizowane zbiory są w nim sukcesywnie uzupełniane, a pochodzą nie tylko z archiwów państwowych, ale także innych instytucji (łącznie z 62 podmiotów), w tym z Archiwum Instytutu Hoovera, Archiwum Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie, Archiwum Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich²². Ponadto w serwisie publikowane są również opisy poszczególnych zespołów²³.

Należy podkreślić duże tempo powiększania zasobu portalu. O ile w 2013 r. obejmował on 5 mln kopii cyfrowych materiałów archiwalnych, to w kwietniu 2017 r. już ponad 23 mln²⁴, a zaledwie trzy miesiące później – ponad 25 mln²⁵.

²² O serwisie, [szukajwarchiwach.pl](http://www.szukajwarchiwach.pl), http://www.szukajwarchiwach.pl/o_serwisie [dostęp: 19.07.2017].

²³ Np. „Akta miasta Lublina”, <http://www.szukajwarchiwach.pl/search?q=Akta%20miasta%20Lublina&rpp=15&order=&page=7> [dostęp: 19.07.2017]

²⁴ O serwisie...

²⁵ *Ibidem*.

W lipcu tego roku uzupełniono zasób o ponad 2,5 mln skanów, a – jak wynika z danych zamieszczonych przez administratora portalu – od stycznia do połowy lipca 2017 r. skorzystały z niego ponad 354 tysiące użytkowników²⁶.

Znaczna część zdigitalizowanych zespołów znajdujących się w serwisie szukajwarchiwach.pl to akta metrykalne i akta stanu cywilnego (w tym księgi urodzeń, małżeństw, zgonów). Dostępne są między innymi kopie cyfrowe materiałów przechowywanych w Archiwum Państwowym w Lublinie („Chełmski Konsystorz Greckokatolicki”, zespół nr 35/95/0²⁷).

Na portalu można również zapoznać się ze skanami akt sądowych, na przykład „Ogólnego Zebrania Warszawskich Departamentów Rządzącego Senatu”, zespół nr 1/187/0 (Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie)²⁸, „Procesu Towarzystwa Patriotycznego przed Sądem Sejmowym Królestwa Polskiego” (Archiwum Narodowe w Krakowie, jednostka nr 29/635/0/15.4/3346)²⁹.

Zamieszczane są także skany aktów notarialnych, pochodzące na przykład z Archiwum Państwowego w Lublinie Oddział w Kraśniku, takie jak: „Repertorium [aktów notarialnych Antoniego Bielińskiego notariusza powiatu tarnogrodzkiego] od roku 1829 po koniec r[oku] 1835” (jednostka nr 37/309/0/-/20)³⁰, „Akta dobrej woli przyjęte przez Antoniego Bielińskiego notariusza powiatu tarnogrodzkiego w roku 1825 od n[r] 1 do n[r] 312” (jednostka nr 37/309/0/-/2)³¹.

²⁶ *Ponad 2,5 miliona nowych skanów na portalu szukajwarchiwach.pl*, Narodowe Archiwum Cyfrowe, <http://www.nac.gov.pl/ponad-25-miliona-nowych-skanow-na-portaluzukajwarchiwach-pl> [dostęp: 19.07.2017].

²⁷ „Chełmski Konsystorz Greckokatolicki”, <https://www.szukajwarchiwach.pl/35/95/0/?q=XTIT:Che%20mski+Konsystorz+Greckokatolicki+XSKANro:t+XARCHro:35&wynik=1&rpp=15&page=1#tabZespol> [dostęp: 19.07.2017].

²⁸ „Ogólne Zebranie Warszawskich Departamentów Rządzącego Senatu”, <https://www.szukajwarchiwach.pl/1/187/0#tabZespol> [dostęp: 19.07.2017].

²⁹ „Proces Towarzystwa Patriotycznego przed Sądem Sejmowym Królestwa Polskiego: 1. 11 drukowanych sprawozdań z publicznych posiedzeń Sądu Sejmowego; 2. wyrok, Warszawa 1831 (druk); 3. 2 przemówienia Piotra Bielińskiego z 10 IV 1828 (druk); 4. Skarga prokuratora jeneralnego (kopia ręką Katarzyny Potockiej); 5. Raport Bielińskiego do cesarza (kopia K. Potockiej)”, <http://www.szukajwarchiwach.pl/search?q=Proces%20Towarzystwa%20Patriotycznego%20przed%20S%C4%85dem%20Sejmowym%20Kr%C3%B3lestwa%20Polskiego> [dostęp: 19.07.2017].

³⁰ „Repertorium [aktów notarialnych Antoniego Bielińskiego notariusza powiatu tarnogrodzkiego] od roku 1829 po koniec r[oku] 1835”, <http://www.szukajwarchiwach.pl/search?q=XTIT%3A-Repertorium%20%5Bakt%C3%B3w%20notarialnych%20Antoniego%20Bieli%C5%84skiego%20notariusza%20powiatu%20tarnogrodzkiego%5D%20od%20roku%201829%20po%20koniec%20r%5Boku%5D%201835%20XSKANro%3At&order=> [dostęp: 19.07.2017].

³¹ „Akta dobrej woli przyjęte przez Antoniego Bielińskiego notariusza powiatu tarnogrodzkiego w roku 1825 od n[r] 1 do n[r] 312”, <http://www.szukajwarchiwach.pl/search?q=XTI->

Zdigitalizowane zbiory są dostępne również na stronach internetowych poszczególnych archiwów państwowych, na przykład na stronie Archiwum Głównego Akt Dawnych zostały zamieszczone skany „Centralnych Władz Wyznaniowych Królestwa Polskiego, 1768–1888 (1905–1912)” (zespół nr 190)³², zaś na stronie Archiwum Państwowego w Olsztynie – kopie cyfrowe akt stanu cywilnego i instytucji wyznaniowych³³.

W przypadku nieprzeprowadzonej jeszcze digitalizacji poszczególnych zespołów, niewątpliwą pomocą dla badaczy są zamieszczone na internetowych stronach archiwów inwentarze akt, jak na przykład inwentarz zespołu „Rada Administracyjna Królestwa Polskiego, 1815–1866” (zespół nr 188) przechowywanego przez Archiwum Główny Akt Dawnych³⁴.

Informacje dotyczące zasobów archiwalnych z okresu Królestwa Polskiego, a także częściowo skany akt, są dostępne również na innych portalach. Jednym z nich jest Europejski Portal Archiwalny, na którym opublikowane zostały dane dotyczące ponad 256,5 mln jednostek archiwalnych³⁵.

Serwis Genealogia w archiwach zaczął funkcjonować w czerwcu 2015 r., przy współpracy Archiwum Państwowego w Bydgoszczy i Archiwum Państwowego w Toruniu oraz wsparciu Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. Jego powstanie było możliwe dzięki projektowi „Źródła genealogiczne mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego” współfinansowanemu ze środków Unii Europejskiej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007–2013 (Priorytet 4, Działanie 4.2). Zgromadzone są w nim skany z akt stanu cywilnego oraz akt metrykalnych. Skorzystanie z serwisu nie wymaga zalogowania³⁶.

T%3AAkta%20dobrej%20woli%20przyj%20C4%99te%20przez%20Antoniego%20Bieli%20C5%84skiego%20notariusza%20powiatu%20tarnogrodzkiego%20w%20roku%201825%20od%20n%5Br%5D%201%20do%20n%5Br%5D%20312%20XSKANro%3A&order= [dostęp: 19.07.2017].

³² „Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego, 1768–1888 (1905–1912)”, oprac. M. Kośka, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/cww190x.xml> [dostęp: 19.07.2017].

³³ Np. „Akta Stanu Cywilnego Gminy Grzebsk. Urodzenia. Zapowiedzi Zawartych Małżeństw. Zeyscia z Roku 1823”, zespół nr 42/2986/16; <http://olsztyn.ap.gov.pl/baza/skany.php?z=2986&s=16> [dostęp: 19.07.2017].

³⁴ „Rada Administracyjna Królestwa Polskiego, 1815–1866”, oprac. S. Postek, AGAD, <http://www.agad.gov.pl/pomoce/RA188.xml> [dostęp: 19.07.2017].

³⁵ Europejski Portal Archiwalny, <http://www.archivesportaleurope.net/home> [dostęp: 21.07.2017].

³⁶ 500 000 indeksów na portalu [genealogiawarchiwach.pl](http://www.genealogiawarchiwach.pl), Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, <http://www.bydgoszcz.ap.gov.pl/art,83,500-000-indeksow-na-portal-genealogiawarchiwachpl>; *Zbiory Archiwum Państwowego w Toruniu dostępne on-line*, Archiwum Państwowe w Toruniu,

Serwis Polskiego Towarzystwa Genealogicznego Archiwalia.Genealodzy.PL prezentuje głównie kopie cyfrowe akt stanu cywilnego i akt metrykalnych, a poza tym w niewielkiej części także inne archiwalia, w tym akty notarialne³⁷.

5

Nowe techniki pracy badawczej mogą być przydatne dla historyka prawa zajmującego się dziejami prawa sądowego Królestwa Polskiego. Dużym udogodnieniem było umożliwienie użytkownikom zlecenia pracownikom archiwum wykonywania kserokopii oraz skanów lub zdjęć cyfrowych materiałów archiwalnych. Jednak wiązało się to z wysokimi kosztami ponoszonymi przez badaczy. Poza tym nie rozwiązywało problemu dotarcia do dokumentów w złym stanie technicznym, które nie były udostępniane.

Koszty uległy znacznemu obniżeniu w 2011 r. wraz z zezwoleniem na samodzielne sporządzanie kopii cyfrowych przez badaczy. Usprawnia to kwerendę źródłową i pozwala na skupienie się na analizie zgromadzonego materiału.

Kolejnym krokiem podjętym przez archiwa stała się digitalizacja poszczególnych zespołów, która przede wszystkim zapewnia zachowanie kopii akt na przyszłość – informacje w nich zawarte przetrwają nawet w przypadku zniszczenia oryginałów. Udostępnienie badaczom skanów archiwaliów w pracowniach naukowych daje nowe możliwości prowadzenia kwerendy.

Jednak największym osiągnięciem ostatnich lat jest udostępnianie kopii cyfrowych w Internecie: na stronach archiwów oraz na innych portalach. Działalność ta jest bardzo czasochłonna i wymaga znacznych środków finansowych, ale pozwala badaczom na prowadzenie kwerendy źródłowej na niespotykaną dotychczas skalę. Jest nieocenionym wsparciem dla historyków prawa i może przyczynić się do rozwoju tej dyscypliny naukowej.

<http://www.torun.ap.gov.pl/index-show-zbiory.html>; Genealogia w archiwach, <https://www.genealogiawarchiwach.pl/> [dostęp: 20.07.2017].

³⁷ Archiwalia.Genealodzy.PL, <http://archiwalia.genealodzy.pl/index.php?op=zs&zs=0383> [dostęp: 20.07.2017].

DOROTA WIŚNIEWSKA

(ŁÓDŹ)

O ułatwieniach w dostępie do źródeł archiwalnych dotyczących prawa sądowego w Królestwie Polskim

W ostatnich latach podejmowane są w Polsce działania sprzyjające pracy badawczej prowadzonej przez historyków prawa. Polegają one na digitalizacji i udostępnianiu w formie cyfrowej źródeł archiwalnych.

W pierwszej kolejności sporządza się kopie cyfrowe akt stanu cywilnego, ksiąg metrykalnych, akt organów administracji oraz archiwów rodzinnych. Dla badacza zajmującego się prawem sądowym Królestwa Polskiego najistotniejsza jest digitalizacja akt organów administracji centralnej, akt organów administracji terytorialnej, akt stanu cywilnego i aktów notarialnych.

Kopie cyfrowe archiwaliów są między innymi udostępniane w Internecie. Stanowi to wielkie ułatwienie dla historyków prawa: nie tylko skraca czas dotarcia do źródeł i pozwala zapoznać się z ich treścią, ale przyczynia się również do znacznego obniżenia kosztów prowadzenia kwerendy źródłowej, w związku z brakiem konieczności udawania się do siedziby archiwum. Udostępnianie kopii cyfrowych na stronach archiwów oraz na innych portalach jest bardzo czasochłonne i wymaga znacznych środków finansowych, ale pozwala na prowadzenie kwerendy źródłowej na niespotykaną dotychczas skalę. Jest nieocenionym wsparciem dla historyków prawa i może przyczynić się do rozwoju tej dyscypliny naukowej.

Słowa kluczowe: Królestwo Polskie, digitalizacja, kopie cyfrowe, archiwalia, Naczelną Dyrekcja Archiwów Państwowych

DOROTA WIŚNIEWSKA

(ŁÓDŹ)

On the amendments in the access to archival sources concerning court law in the Kingdom of Poland

Recently in Poland, there have been conducted activities promoting research work conducted by legal historians. They include digitizing and making archival sources available in digital form. First and foremost, digital copies of civil registry files, record books, files of administrative bodies and family archives are made. For any researcher dealing with the law of the Kingdom of Poland, the digitalization of files of central administration bodies, acts of territorial administration bodies, civil status records and notarial deeds is of utmost importance.

Digital copies of archives are, among others, available on the Internet. This is a great convenience for legal historians: it not only shortens the time of reaching sources and allows one to read their content, but also contributes to a significant reduction in the cost of running a source query, due to the lack of the necessity to go to the archive.

Making digital copies available on various websites is very time-consuming and it requires considerable financial resources, but allows one to conduct source queries on an unprecedented scale. It is an invaluable support for legal historians and can contribute to the development of this scientific discipline.

Key words: The Kingdom of Poland, digitalization, digital copies, archives, the Supreme Directorate of State Archives